

Mr. Qemajl MORINA

LIDHJA SHQIPTARE E PRIZRENIT SIPAS REVISTËS “AL-XHINAN”¹ TË BEJRUTIT 1878-1881

Jehona e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit nuk u ndie vetëm brenda kufijve të Evropës, por ajo kishte marrë dhenë. Trimëritë e popullit shqiptar, qëndresa dhe sakrifica e tij për tokën e të parëve kishin zënë faqe të tëra në lajmet dhe komentet e shtypit arab të asaj kohe. Në mesin e gazetave dhe revistave, që kishin përcjellë ngjarjet e kësaj ndodhie, gjatë viteve të bujshme 1878-1881, ishte edhe revista “Al-xhinan”, e cila botohej në Bejrut të Libanit, nga dijetari libanez Butrus Al-Bustani. Në këtë kohë guvernator i Libanit ishte rilindësi ynë i mirënjohur Vaso Pashë Shkodrani, njëri prej kreatorëve të Lidhjes Shqiptarë të Prizrenit.

Ashtu siç shihet nga libri i tij “E vërteta mbi Shqipërinë dhe Shqiptarët” (La verite sur l’Albanie et les Albanais) botuar në Paris,

¹ “Al-xhinan”, është një revistë politike, shkencore, letrare e historike, të cilën e nxori dijetari i njohur arabo-libanez Butrus al-Bustani (botues i Enciklopedisë së parë arabe), në janar të vitit 1870, kurse i biri i Selim al-Bustani e mbante duke përgatitur e shkruar shumicën e artikujve. Më 1883 me vdekjen e themeluesit, revista kaloi në pronësinë e djalit, Selim al-Bustanit, kurse në vitin 1884 pas vdekjes së tij kaloi nën pronësi të nipit, Nexhip al-Bustanit, deri në ndërprerjen e saj më 1887. Revista doli një herë në javë dhe gëzonte reputacion në rajonin e Lindjes së Mesme.

më 1879, përkthyer edhe në disa gjuhë të tjera evropiane, në të cilën krahas të dhënave historike mbi popullin shqiptar dhe qëllimet e luftës së tij, kritikon administratën burokratike osmane dhe i paraqiti kërkesat e Lëvizjes Kombëtare Shqiptare. Vaso Pashë Shkodrani ishte Guveranator i Libanit nga viti 1882 deri sa vdiq më 1893.

Me Traktatin e Shën Stefanit që u nënshkrua, më 3 mars 1878, në mes të Perandorisë Osmane dhe Rusisë, krahina të tëra shqiptare u ishin lënë Bullgarisë dhe shteteve fqinjëve.

Vlen të përmendet së revista “Al-xhinan” në numrin e saj të 5 prill 1878, shkruan së shqiptarët janë shumë të mllëfosur nga kjo padrejtësi e madhe që u po u bëhet. Të gjendur para një situatë të këtillë ata kishin protestuar kundër kësaj padrejtësi të Fuqive të Mëdha si dhe ndaj fqinjëve lakmitarë të cilët tentonin që të zgjeronin kufijtë tyre në dëm të shqiptarëve. Kështu në faqet e revistës “Al-xhinan”, të Bejrutit, hasim protesta të tilla dërguar konsujve të shteteve të mëdha nga krahinat e ndryshëm shqiptare. Populli i Dibrës proteston te ambasadorët e Austro-Hungarisë dhe Anglisë kur merr vësh se do të mbesin në sundimin bullgar, duke vënë në pah ndër të tjera se: “nuk gjendet në ato anë asnjë bullgar. I gjithë populli janë mysliman e të krishterë të kombësisë shqiptare”. Protesta të tilla kishin ardhur edhe nga viset e tjera shqiptare si nga Shkodra, Gucia, Plava, Malet e Shqipërisë Veriore, Prizreni, Prishtina, Manastiri etj. Po ashtu aty hasim protestën e dërguar nga Shqipëria Perëndimore, Kongresit të Berlinit ku përveç tjerash thuhet: “Afër një milion shqiptar, gjysma prej tyre mysliman dhe gjysma të krishterë kërkojnë më shumë të drejta se Traktati i Shën Stefanit, pasi që populli shqiptar është popull shumë i vjetër dhe meriton ti gëzoi të njëjtat të drejta sikur bullgarët”.

Humbjet e Perandorisë Osmane

Revista “Al-xhinan”, në numrin e saj, të tetë, të datës 15 prill 1878, i bënë një rekapitullim humbjeve që kishte pësuar Porta e

Lartë si rezultat i marrëveshjes së Shën Stefanit ku përfshiheshin edhe tokat shqiptare dhe popullata shqiptare. Serbia kishte fituar 164 mil 2 dhe 216.000 banorë prej tyre 92.000 myslimanë. Mali i Zi kishte përfituar 58 mil 2 dhe 45.000 banorë prej tyre 15.000 të besimit islam. Bullgari e Re arrinte sipërfaqen prej 3562 mil 2 me një popullatë prej 3.822.000 banorë, prej tyre 1.430.000 të besimit islam. Prej tyre 80.000 turq, çerkez, kurse të tjerët bullgar të islamizuar.

Kështu, pra me këtë Porta e Lartë kishte humbur një sipërfaqe prej 2.938 mil 2 dhe një popullatë prej 4.457.000 banorë prej tyre 1.530.000 të besimit islam, 920.000 turq dhe çerkez, kurse të tjerët shqiptarë, boshnjak, grek dhe mysliman. Shqipëria figuron, në një sipërfaqe prej 992 mil 2 me një popullatë prej 1.690.000 banorë, shumica prej tyre të besimit islam.²

Në këtë aspekt, vlen të përmendet statistika e vitit 1878,³ për numrin e meshkujve në vilajetet e Perandorisë Osmane, sipas raporteve zyrtare të Ministrisë së Arsimit.

Vilajeti i Kosovës, sipërfaqja 7.000 mil 2 numri i meshkujve 839.822;

Vilajeti i Janinës, sipërfaqja 5 mijë 2 numri i meshkujve 368.054;

Vilajeti i Shkodrës - - - numri i banorëve 133.189.

Në këtë statistikë nuk figuron Vilajeti i Manastirit.

Revista "Al-xhinan", një vend të veçantë i kushton Kongresit të Berlinit, protokollin e të cilit e boton në tërësi, në numrin e saj të datës 15 gusht 1878, kurse dy javë më vonë, më 15 gusht 1878, redaktori i revistës Selim efendi al-Bustani i bënë një analizë marrëveshjes së Berlinit, e ku thotë se "përmirësoi disa padrejtësi të marrëveshjes së Shën Stefanit, por për fat të keq bëri padrejtësi edhe më të mëdha, duke ia dhuruar tokat shqiptare Serbisë, Malit të Zi dhe Greqisë. Aleanca, sllavo-greke e përkrahur nga Fuqitë e Mëdha po

2 "Al-xhinan", al-xhuzu-8, 15 prill 1878, f.350.

3 "Al-xhinan", al-xhuzu-14, 5 korrik 1878, f.467.

funksionon që të arrijë sa më shumë përfitime në dëm të shqiptarëve. Kjo gjendje sipas autorit nuk mund të çojë deri te qetësimi i gjendjes në Ballkan, por mund të acarojnë gjendjen edhe më shumë. Për këtë, Porta e Lartë nuk duhet të marrë mbi vete obligime, të cilat ajo nuk është në gjendje t'i realizojë, nga rezistenca e popullatës, e cila nuk do të lejojë që tokat e tyre ku ata kanë jetuar shkuj me radhë të këmbehen për interesat e Fuqive të Mëdha”.

Revista “Al-xhinan” e datës 15 shtator 1878, në artikullin e saj m’ë titull “Porta e Lartë dhe Greqia”, i benë një vështrim rezistencës së shqiptarëve që kishin filluar kundër Greqisë për mbrojtjen e tokave të tyre, në jug të Shqipërisë, Thesalinë dhe Epirin. Këtë veprimtari të shqiptarëve revista e quan “rezistenca e fuqishme e myslimanëve shqiptarë në Shqipërinë jugore”⁴.

Po kjo revistë më 1 tetor 1878, në një artikull të gjatë me titullin “Vrasja e Mehmet Ali Pashës”, ia dedikon vrasjes së Gjeneral Mehmet Ali Pashës, të cilin e quan si njëri prej gjeneralëve më të njohur të Perandorisë Osmane, shkruan së është vrarë në tokat shqiptare. “Kur Mehmet Ali Pasha arriti në Prizren, me qëllim për t’i bindë anëtarët e Lidhjes që t’i pranonin pikat e marrëveshjes së Kongresit të Berlinit, duke u shpjeguar anëtarëve të Lidhjes shkaqet që kishin bërë që Porta e Lartë të pranojë që Serbia dhe Mali i Zi t’ua jap tokat shqiptare. Ai, në praninë e anëtarëve të Lidhjes kishte nxjerrë hartat për t’ua treguar kufijtë e ri me Malin e Zi dhe Serbinë. Ky akt i tij kishte hidhëruar shumë patriotët shqiptarë dhe ata nuk kishin mundur t’i frenonin emocionet e tyre para komandantit të ushtrisë osmane. Megjithatë sugjerimet e anëtarëve të Lidhjes që ai të mos shkoj në Gjakovë, për shkak të tensionimit të gjendjes, për shkak të pranimi nga ana Portës së Lartë që t’ia dhuroi tokat e shqiptarëve Malit të Zi dhe Serbisë. Ai pasi që kishte dërguar një delegacion për ta vëzhguar situatën vendosi të shkojë, ku u vra nga kryengritësit shqiptarë, përfundon revista artikullin e saj.

4 “Al-xhinan”, *al-xhuzu*-18, 15 shtator 1878, f.759.

Rezistenca e shqiptarëve për t'i mbrojtur tokat e tyre etnike, në të gjitha frontet, kishte zënë vend me rëndësi në faqet e revistës "Al-xhinan" të Bejrutit. Kështu artikujt me tituj si : "Porta e Lartë dhe Greqia", "Porta e Lartë dhe Mali i Zi", "Përpyekjet për dorëzimin e Ulqinit", pothuajse ishin të pashmangshëm në çdo numër. Kjo kishte bërë që lufta e popullit shqiptar të shihej me admirim nga shumë popuj të Lindjes dhe kishte ringjallur ndjenjat e tyre atdhetare.

Bota arabe, sipas burimeve osmane, shqiptare i njihte më emrin "arnaut", kurse vendin e tyre "Arnautlluk", ndërsa prej ngjarjeve të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, nisi t'i quante "Albanë" (shqiptarë), kurse "Çështjen shqiptare" më emrin "El-Meseletu el-Albanijetu".

Nëse ngjarjet e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit 131 vjet më parë kanë tërhequr vëmendjen e medieve të asaj pjese të botës, më te cilën kemi shumë gjëra të përbashkëta. Andaj, pyetja, e cila shtrohet para neve sot është, se cili duhet të jetë misioni i institucioneve tona politike, kulturore e fetare për ta shtrirë ndikimin tonë në atë pjesë të botës, për interesin e Kosovës si dhe afirmimin e kombit tonë si tërësi.

Përkujtimi me dinjitet i 131 vjetorit të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, ka për synim riaktualizimin e vlerave dhe mesazheve të saj nga këndvështrimi aktual. Andaj, përkujtimi i ngjarjeve dhe datave të historisë, siç veprohet tani, nuk duhet të kuptohet si rutinë, ose vetëm si një nderim formal. E kaluara nuk mund të kuptohet e shkëputur nga e sotmja. Procesi shoqëror është një dhe i pandarë. Porositë e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit duhen analizuar, me këtë rast në funksion të së sotmes dhe perspektives të së nesërmes.

Mr. Qemajl MORINA

SUMMARY

**THE ALBANIAN LEAGUE OF PRIZREN ACCORDING TO
"AL-JINAN" REVIEW OF BEIRUT 1878-1881**

The remarkable prominence of the Albanian League of Prizren wasn't confined within European borders, as its glory spread beyond. Courage of Albanian people, its resistance and sacrifice for the land of forefathers had filled pages with the news and commentaries in Arabic press of the time. Amongst newspapers and reviews that had followed developments of time period between 1878 and 1881, has been the review "Al-Jinan" that was published in Beirut of Lebanon by Lebanese scholar Al-Bustani. Precisely in the town governed from our famous Renaissance author Vaso Pashë Shkodrani, also one of the founders of the Albanian League of Prizren.

Albanians resistance in defence of their ethnical territory on all fronts has had a relevant presentation in Al-Jinan review of Beirut. Articles titled "The Grand Porte and Greece", "The Grand Porte and Montenegro", "Efforts to surrender Ulqin", covered in pages of the review almost by each edition. This had cast admiration for the Albanian people's struggle by many of Middle East nations thus reviving patriotic sentiment.